

BRANDÝS nad Orlicí

o. Ústí nad Orlicí

J. Čížek, J. Slavík

Krajina kolem toku Tiché Orlice je poměrně bohatá na hradní stavby. Jednou z nich je i hrad v Brandýse nad Orlicí, jehož zříceniny se nacházejí na ostrohu nad východním okrajem stejnojmenného městečka. Hrad na konci mírně se svažující ostrožny se skládá ze tří částí - ze dvou předhradí a z vlastního hradu. Jednotlivé části byly od sebe odděleny hlubokými příkopy, vylámanými ve skále. Zbytky hradu byly částečně rozrušeny lámáním kamene ze zdiva i z několika lomů na svazích hradního kopce a vybudováním lázeňských pěšin v celém areálu hradu.

První předhradí na východní straně hradu bylo chráněno 7,5 m širokým příkopem a nízkou zídou či valem, jehož zbytky se dochovaly na východní straně. Střed předhradí zcela přehradila obdélná budova o rozměrech 8 x 16 m, po níž zbyla rozlehlá deprese. Na východní straně k této budově zřejmě přiléhal přístavek.

Druhé předhradí tvaru obdélníka o rozměrech 32 x 20 m bylo chráněno nad příkopem 10 m širokým mohutnou štítovou zdí podkovovitého tvaru a parkánovou zdí. Původní vstupní komunikaci sleduje i dnešní pěšina, stoupající z příkopu po severní straně druhého předhradí. O vnitřním uspořádání 2. dílu hradu nelze tvrdit nic určitě. Podle zbytku zdi ve východní třetině plochy a terénního stupně na okraji třetiny západní můžeme uvažovat o existenci budovy podobné jako na prvním předhradí. Štítová zeď, dnes již téměř bez líců, nahradila starší hradební zeď o tloušťce 1,2 m. Je však možné, že k zesílení této zdi na dnešní tloušťku 3 m došlo ještě v průběhu její výstavby a jedná se tedy o její mikrofázi. Přikláníme se spíše k verzi první.

Zajímavým detailem jsou zbytky opěrných(?) pilířů na obvodu druhého předhradí. Pilíř, přistavěný k parkánové zdi na severní straně, je obdélný, z jihu odstupněný. Pilíř(?) na jižní straně druhého předhradí je dochován jen zčásti. Na jihovýchodní straně má podobu subtilní válcové věžice, jihozápadní část zmizela. Zde je jasně vidět, že tento "pilíř" byl k hradební zdi přizděn dodatečně. Severní strana druhého předhradí byla chráněna ještě druhým parkánem, opevněným zídou. Byl postaven ve svahu v úrovni dna příkopu.

Vlastní hrad byl od druhého předhradí oddělen opět příkopem 16 m širokým, na jižním konci uzavřeným zídou. Ve východní části příkopu se ke svahu předhradí přimyká suťový(?) kužel, který v sobě může okrývat pilíř mostu. Tvar západní strany příkopu je znejasněn průběhem 3 opěrných zídek pěšin, z nichž nejvýše položená je zřejmě ještě středověkého původu - snad zbytek obvodové hradby vlastního hradu. Hradní jádro, přibližně oválného tvaru, o hlavních rozměrech 50 m a 24 m, bylo uzavřeno mohutnou, místy až 2,5 m silnou hradbou. Její průběh můžeme sledovat pouze v jihozápadní polovině hradu, kde má polygonální tvar. Ještě na konci minulého století stál vysoký stěp obvodové hradby v jihovýchodní části hradního jádra (Sedláček 1883, Kadlčík 1886).

Severovýchodní nároží hradního jádra zaujímá poměrně rozlehlý suťový kužel, který v sobě může skrývat zbytky válcové věže - bergfritu. Na suťový kužel na západě navazuje nižší těleso obdobného rázu s prohlubní ve vrcholu, asi novodobého původu. Východní čelo hradu přepažuje krátký val.

V prostoru hradního jádra jsou dnes patrná dvě stavení, přistavěná k obvodové hradbě. Západní z nich, na podkovovitém půdorysu, je původní palác, jižní jednotraktové stavení na něj navazovalo. Obě stavení byla podsklepena, jak o tom svědčí zachovaná střílnová okénka v obvodové hradbě a dodnes zachované prostory pod západním stavením. Tyto prostory jsou rozděleny příčkou na dvě místnosti, osvětlené vždy dvěma střílnovými okénky 1 m vysokými a 0,1 m širokými. Obě místnosti mají valenou klenbu a jsou propojeny průchodem s kolnými špaletami. Severní místnost na půdorysu "L" byla přístupná přímo z nádvoří šíjí, z níž se zachovala valeně zaklenutá chodbička. Valená klenba je v zadní části vystřídaná hrotitým záklenkem. Suterénní prostory pod jižním stavením byly osvětleny šesti střílnovými okénky, z nichž čtyři byla později částečně zazděna. Z prostor pod jižním stavením se zachovala dodnes pouze nejzápadnější, na čtvercovém půdorysu 3,7 x 3,7 m, zaklenutá křížovou klenbou se šesti cihlovými průduchy ve vrcholu. Tato místnost je dnes propojena se suterény západního stavení širokým průchodem a je částečně zasuta.

O prostorovém členění nadzemní části západního stavení nelze tvrdit nic určitého. Zbytky jižního stavení vypovídají o nejméně tříprostorovém uspořádání stavby, západní čtvercový prostor byl nedávno částečně odhalen vývratem. Na východní stěně jsou zbytky okrové omítky, na odhaleném řezu terénem lze rozeznat cca 0,2 m silnou červenavou propálenou vrstvou. Ve východní části střední místnosti vystupuje obvodová hradba do výše 2,2 m a nachází se v ní 2 m široké okno s původně segmentovým záklenkem, částečně nově dozděným v jiném tvaru. Na kresbách K. Liebschera (Sedláček 1883, 144) i R. Vilímka (Kadlčík 1886, 25, 41) vidíme vedle tohoto okna ještě další, podobné.

Střední část nádvoří je pokryta betonovými patkami dřevěné věžové konstrukce, patrně trigonometru. Severní část obvodu hradu je roztžena hlubokou průrvou, která končí až u mělčí ze dvou prohlubní, vyplňujících prostor bývalého nádvoří před palácem.

Mimo vlastní obvod hradu do prostoru parkánu vystupuje na jihovýchodní straně velké plato, ukončené "tarasní" zdí, z níž nad úroveň plata vystupuje štíhlý střep zdi (tloušťka zdi 1,1 m) se šikmou špaletou okna; líc střepu zdi je oproti líci "tarasu" poněkud ustoupen a nesleduje jeho zaoblení. Nelze souhlasit s domněnkou L. Svobody (Kolektiv 1986, 69) o věži v této části hradu - obvodové zdivo je příliš slabé.

Vlastní hrad byl obklopen cca 4 m širokým parkánem. Zbytky minimálně 1 m silné parkánové zdi se dochovaly na jižní a severní straně. Před západním čelem hradu je poměrně rozlehlá trojúhelná, mírně se svažující plošina, patrně jen lehce opevněná. Níže ve svalu můžeme spatřit ještě příkop a val, který tvořil první linii opevnění na této straně.

Povrchový sběr na této lokalitě je značně neefektivní, pouze na svazích hradního kopce byly nalezeny zlomky novověké polévané keramiky.

Pokud suťový kužel v severovýchodním koutě vnitřního hradu v sobě skrývá zbytky věže, můžeme si představit původní hrad jako klasický bergfritový typ s věží v čele vedle brány a s palácem v nejchráněnější poloze. V nejmladší fázi existence hradu vznikl

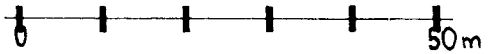
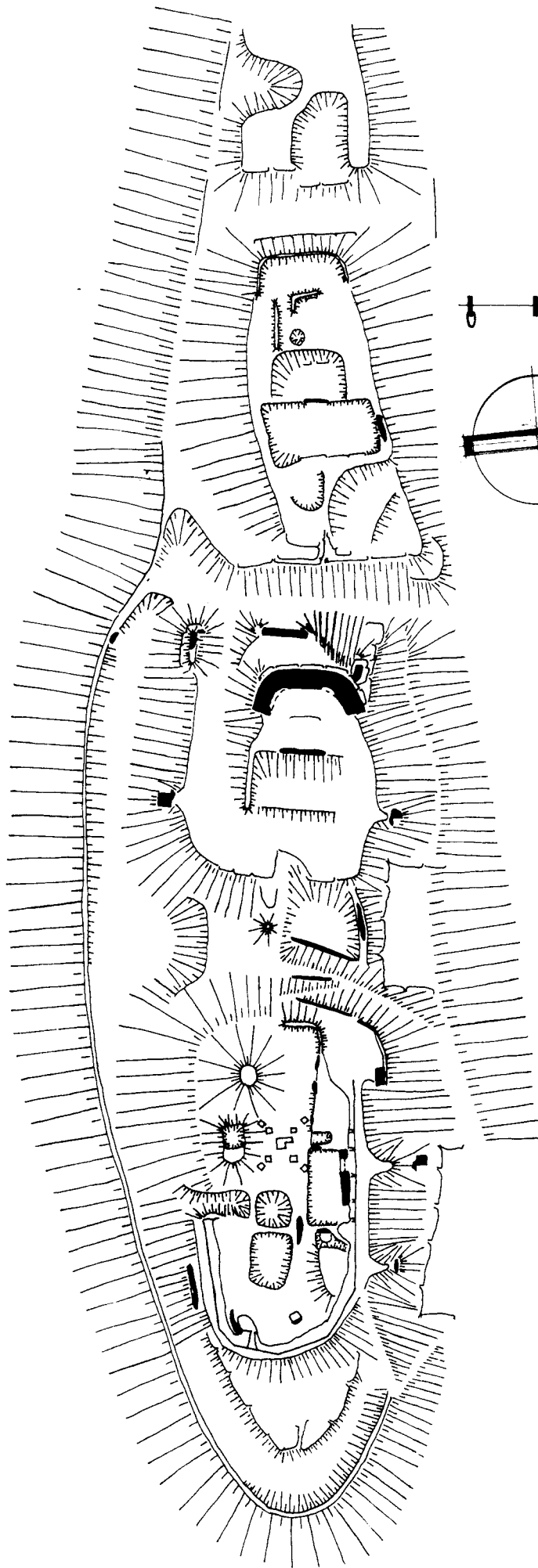
v jižní části rozsáhlý renesanční palác, který v jihovýchodním koutě hradu překročil starou obvodovou hradbu a vstoupil do parkánu.

Bezprostřední okolí pozdějšího hradu bylo osídleno již na počátku 13. století - roku 1227 se připomíná ves Loukoř, která později splynula s Brandýsem (Sedláček 1883, 135). Zakladatelem hradu se stal Jindřich z Prostiboře. Poprvé se připomíná roku 1248 jako syn držitele Prostiboře Radoslava (Bělohlávek a kol. 1985, 153). Později se svým bratrem Vintířem přesídlil do východních Čech a stal se předkem pánů z Brandýsa (Profous 1947, 15/3). Jindřich se poprvé píše s přídomkem "z Brandýsa" roku 1289, kdy byl v králově průvodu v Olomouci (Sedláček 1883, 135). K založení hradu tedy muselo dojít před tímto rokem. Naposledy se Jindřich z Brandýsa zmiňuje roku 1297; kdy byl opět v králově doprovodu, tentokrát v Trutnově (Sedláček 1883, 135). Jeho nástupcem byl pravděpodobně Oldřich z Brandýsa (Ulricus de Brandyz), kterého můžeme v písemných pramenech sledovat mezi lety 1303 - 1323 (Profous 1947, 161; Sedláček 1883, 135). Ve své době neslavně proslul loupežemi na statech zbraslavského kláštera. Roku 1312 byl Oldřich odsouzen ke kající pouti do Španělska za podíl na vraždě Pelegrína Puše, spáchanou Mikulášem z Potštejna jako pomstu za smrt Procka z Potštejna (Sedláček 1883, 135). Jedna větev rodu pánů z Brandýsa žila již počátkem 14. století na Moravě, kde jsou roku 1312 zmíněni "Gozwinus, Friduscho et Guntherus de Brandiz" (Profous 1947, 161).

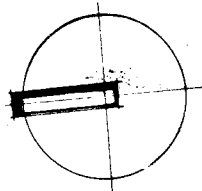
V následujících letech zprávy o hradu mizí. Až roku 1360 podává nového kněze k brandýskému kostelu moravský šlechtic Jan z Boskovic. Nástupcem se stal po jeho smrti roku 1363 Tas z Brandýsa a z Boskovic, který se jako pán podací na Brandýse zmiňuje roku 1390 (Sedláček 1883, 136). Jeho syn a nástupce Jan z Boskovic a z Brandýsa (panství se ujal po smrti otce roku 1405 nebo 1406) rozšířil panství o manský dvůr ve Šňakově (Sedláček 1883, 137). Byl horlivým katolíkem a roku 1420 dokonce velitelem vyšehradské posádky. Zemřel po roce 1423 bez dědiců.

Dalším rodem v držení hradu byl rod pánů ze Šternberka. V letech 1429 - 1431 se připomíná Smil ze Šternberka seděním na Brandýse, který byl na rozdíl od Jana z Boskovic horlivým husitou (Sedláček 1883, 137). O majitelích hradu mezi léty 1431 - 1450 nemáme přesné zprávy. A. Sedláček se domnívá, že jím po roce 1431 byl bratr Smila Aleš ze Šternberka, který prodává již zmíněný šňakovský dvůr (Sedláček 1883, 137). F. B. Kadlčík zase soudí, že majiteli se stali po roce 1431 Kostkové z Postupic - Vilém Kostka a po něm Bohuše (Kadlčík 1886, 38 - 39). Jisté je, že kolem roku 1450 drží Brandýs Zdeněk Kostka z Postupic, nejvyšší míncmistr a rádce Jiřího z Poděbrad. Výslovně se nazývá majitelem hradu roku 1457 (Sedláček 1883, 137). Roku 1467 přenechal Brandýs svému bratrovi Jenovi. Po jeho smrti roku 1486 drží panství Janův syn Bohuše Kostka z Postupic a po něm od roku 1505 Bohušův bratr Jan Kostka z Postupic. Ten zvětšil panství, ale hned roku 1506 je prodal Vilémovi z Pernštejna. Za něho bylo brandýské panství připojeno k potštejnskému a hrad, který ztratil svou funkci správního centra, byl pobořen (Sedláček 1883, 137).

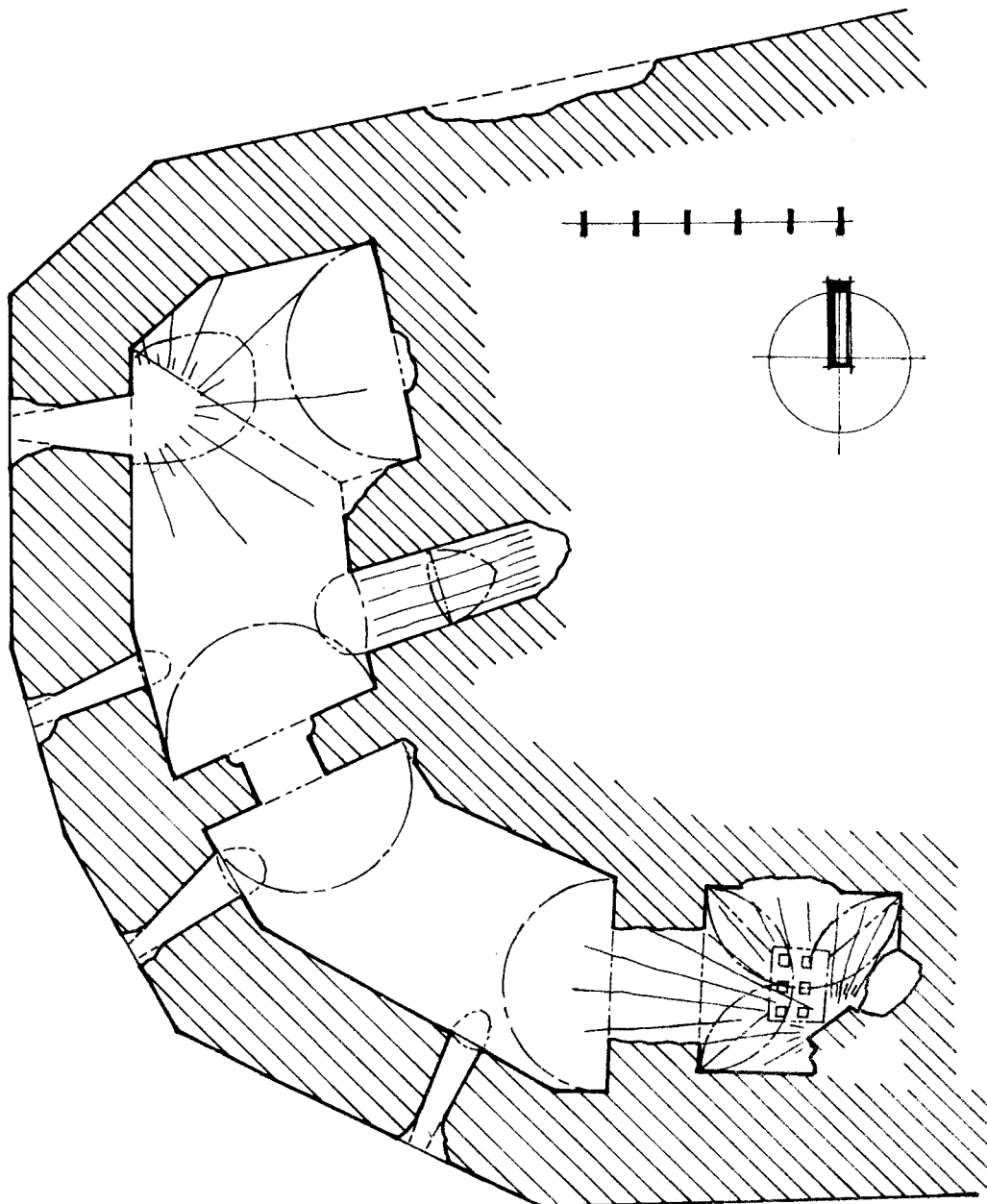
Obr. 1: Brandýs nad Orlicí - hrad. Plán objektu (měřeno pásmem, krokováno).

(1:500)

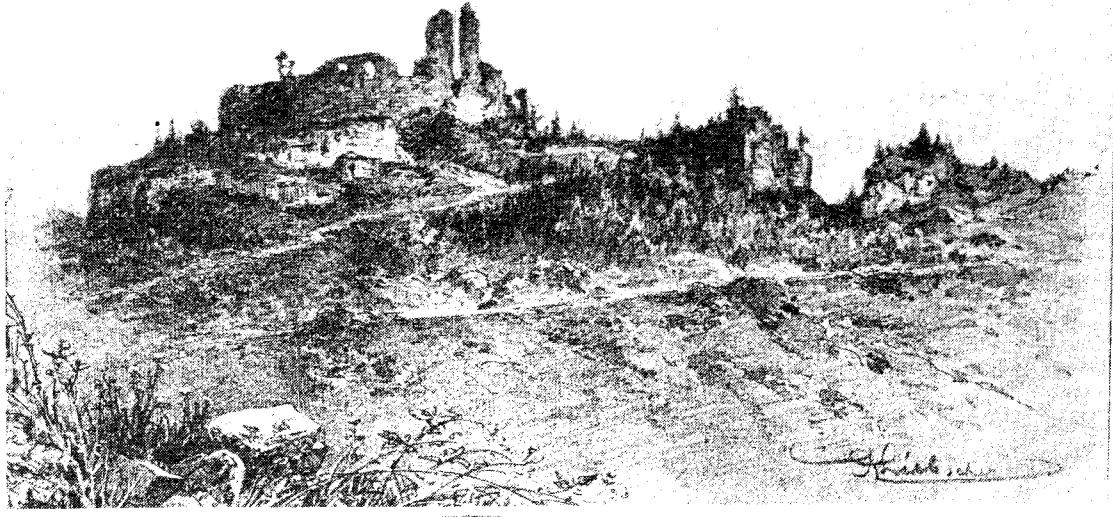
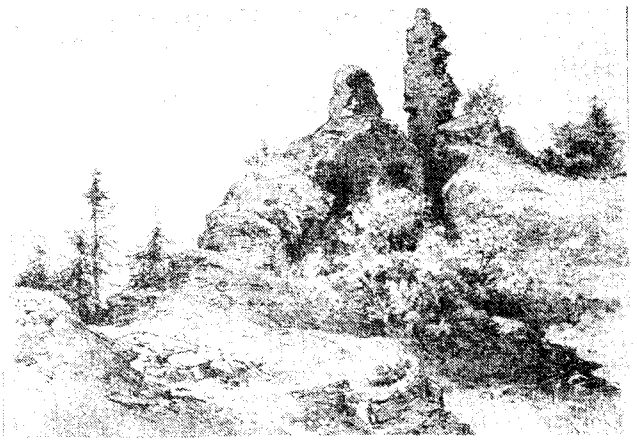
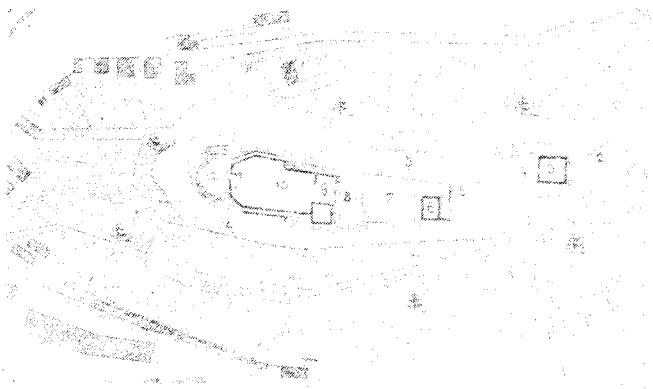
Brandýs nad Orlicí
Měřeno pásmem,
krokováno

Obr. 2: Brandýs nad Orlicí - suterénní prostory pod západní částí hradu (měřeno pásmem).

Jan z Pernštejna (v držení panství od roku 1521) prodal roku 1544 část brandýského panství s pustým hradem Bohušovi Kostkovi z Postupic. Ten se jako člen Jednoty bratrské zúčastnil protihabsburského povstání roku 1547 a byl za to zbaven téměř všech statků. Za obydlí mu byl vykázán Brandýs, který musel s panstvím přijmout od krále jako manství (Sedláček 1883, 138). Bohuš byl nucen opět opravit zpustlý hrad. Ale zřízení panského domu ve městečku mezi léty 1553 - 1558 svědčí o tom, že hrad, na kterém byly provedeny asi jen nejnutnější práce, neskýtal mnoho pohodlí (Sedláček 1883, 138). Po Bohušově

Obr. 3: Brandýs nad Orlicí - hrad. Výběr starších vyobrazení.

smrti odkázala jeho manželka Libuše z Lomnice panství roku 1559 svému synovi z prvního manželství Janovi ze Žerotína, který v Brandýse založil rodovou hrobku. Jeho manželka Mandaléna z Chlumu byla majitelkou panství po Janově smrti v letech 1583 - 1588. Po ní se panství ujal její syn Karel starší ze Žerotína. Roku 1597 se o něj rozdělil se svým mladším bratrem Janem Divišem. Janovi připadl mimo jiné Brandýs, který držel až do své smrti roku 1616 (Sedláček 1883, 139). Potom celé panství opět přešlo do rukou Karla staršího ze Žerotína, jednoho z nejvýznamnějších a nejvzdělanějších šlechticů té doby na Moravě i v Čechách. Po bitvě na Bílé hoře se na brandýském panství ukrývalo pod ochranou Karla staršího mnoho protestantů, mimo jiné i Jan Amos Komenský. Roku 1627 byl nucen Karel emigrovat, ale bylo mu povoleno na své statky občas dojíždět. Brandýs držel až do své smrti roku 1636 (Sedláček 1883, 140). Po Karlově manželce Kateřině z Valdštejna přešlo panství roku 1642 na Marii Zárubovou z Hustířan, která ho roku 1652 prodala Janu Fridrichovi z Trauttmansdorfu (Sedláček 1883, 141). Při té příležitosti je zmiňován i hrad, který tehdy ještě stál. Po spojení brandýského a litomyšlského panství v rukou Trauttmansdorffů už hrad definitivně ztratil svoji funkci a zpusťl.

Shrneme-li uvedené informace, vidíme, že hrad Brandýs byl založen ve druhé polovině 13. století (před rokem 1289). Naši domněnku o jeho stavebním typu by mohl potvrdit nebo vyvrátit jen archeologický průzkum. Problematické je rovněž datování štítové zdi ve druhém předhradí. Podle analogií z jiných lokalit by výstavba této zdi mohla být reakcí na změnu válečné techniky a taktiky za husitských válek. Rovněž není jisté, kdy vznikl renesanční palác, částečně vysunutý mimo obvod starého hradního jádra. Zdá se nejpravděpodobnější, že jeho stavebníkem byl Bohuše Kostka z Postupic po roce 1547, ale tomu odporuje výstavba panského sídla ve městě téměř vzápětí po opravě hradu. V tomto směru je zajímavá zmínka, že v novém zámku pod hradem bylo okno z hradu, na němž byl namalován perněštejnský(!) znak a letopočet 1573 (Wirth 1902, 8). Ani toto datum však není příliš věrohodné, protože majitel Brandýsa Jan ze Žerotína ve stejné době přestavoval hrad v Náměšti nad Oslavou na zámek.

LITERATURA

Bělohlávek, M. a kol. 1985: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha.

Kadlčík, F. B. 1886: Děje i paměti Brandýsa nad Orlicí. Praha.

Kolektiv 1986: Hrady a zámky v Čechách. Praha.

Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách I. Praha.

Wirth, Z. 1902: Soupis památek historických a uměleckých, okres vysokomyštský. Praha.

VITĚJOVICE

o. Prachatic

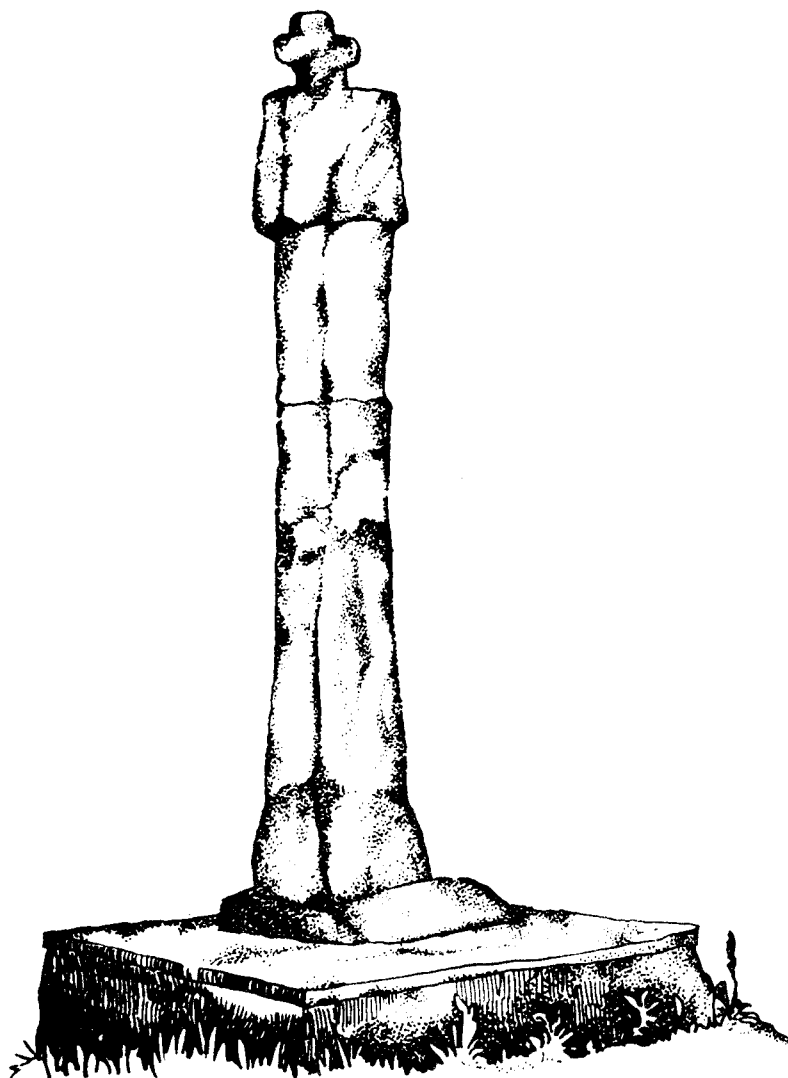
J. Anderle, Z. Prochá zka, V. Švábek

Dnešní úhledná jihočeská ves Vitějovice položená v nádherné krajině předhůří Šumavy má za sebou mnohotvárný historický vývoj, který ve vsi a jejím nejbližším okolí zanechal významné nemovité památky. Vedle souboru hodnotných lidových staveb, které ves řadí v tomto ohledu k nejvýznamnějším v kraji (Škabrada-Voděra 1986, 188), a barokního farního kostela sv. Markéty se zde zachovaly pozůstatky zajímavých středověkých staveb. Na okraji vsi při silnici do Prachatic stojí gotická boží muka (obr. 1) a v prostoru mateřské školy a v přilehlých zahradách dnes už velmi setřené stopy opevnění středověkého sídla. V rámci sousední zemědělské usedlosti čp. 2 stojí sýpka, nebo lépe srub, unikající dosud pozornosti badatelů, jehož stavební podstata je nejméně dílem renesance. Na vrchu Osuli, na jehož úpatí se ves rozkládá, se pak nalézají trosky hradní stavby, která svým významem daleko překračuje místní rámec a kterou je třeba vřadit do souvislostí české královské hradní architektury.

Dříve než podáme rozbor jednotlivých objektů, shrneme zprávy, které o starší minulosti Vitějovic přinášejí známé historické prameny. Pokud víme, vstupují Vitějovice do historie rokem 1283. Tehdy získal ves od krále Václava II. Jan z Michalovic (RBM II, 560/1298). K Vitějovicím tehdy náležely ještě další vesnice. Jan se tohoto zboží asi brzy zbavil, neboť v roce 1298 jako svědek jisté donace vystupuje Bruno z Vitějovic (RBM II, 1232/2811), dříve z Újezda (Sedláček 1884, 84), jehož předek Verner z Újezda svědčil v nadační listině krále Přemysla II. vydané zlatokorunskému klášteřu v roce 1263 (tamtéž).

Na počátku 14. století vystupují bratři Verner, Racek a Přibík z Vitějovic. Společně působili v povodí Zlatého potoka jako lokátoři vesnic v oblasti tehdy obnovované těžby zlata a stříbra (Starý 1983, 8). Verner se podílel na rozvoji města Prachatic a spolu s Bavořem II. ze Strakonice měl dbát na bezpečnost obchodu mezi Pasovem a Prachaticemi (Starý 1983, 7). Při své kolonizační činnosti se bratři střetli se zájmy zlatokorunského klášteřa. Jednalo se o pozemky v okolí Zlatého potoka. Jmenovitě v dochovaných dokladech této pře vystupuje bratry z Vitějovic založená ves Freundenthal (Frantoly), les Chrobol, kde rovněž měli bratři založit ves, a některé další pozemky (Starý 1983, 8 - 9). Několik let trvající spor ukončil v roce 1317 dobrodinec klášteřa pan Bavor tím, že s bratry vyměnil zboží Vitějovice za svůj statek Pořešín (RBM III, 158/393). Při vsi Frantoly prameny v roce 1320 dokládají rýžoviště zlata a stříbra (Starý 1983, 9).

V roce 1334 získal Vitějovice jako součást bavorovského dědictví Petr I. z Rožmberka (RT I, 405/G34). V průběhu rožmberské držby vsi se v pramenech objevují osoby s predikátem "z Vitějovic". Jejich přímý vztah ke vsi nelze prokázat a zřejmě neexistoval. Jedná se o vdovu jistého Medvěda z Vitějovic připomínanou v roce 1364 (Sedláček 1890, 105) a o městského měřiče v Českém Krumlově Přibíka z Vitějovic zmíněného roku 1386

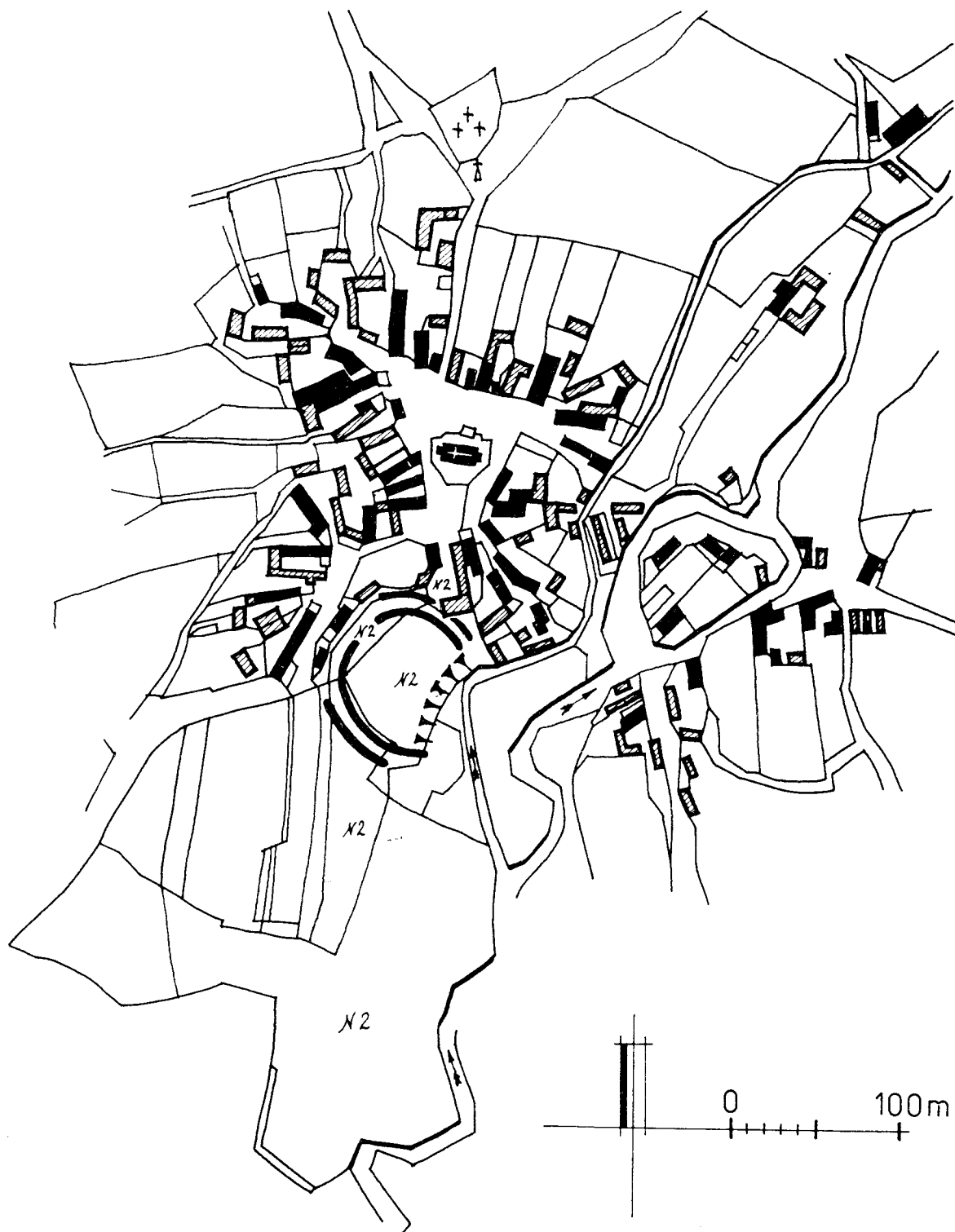

Obr. 1: Vitějovická boží muka

(Starý 1983, 9). V roce 1378 byl ve Vitějovicích vyměřen dědičný dvůr pro nějakého Jaroslava (UR, 40). V pozdějších letech Vitějovice nadále vystupovaly jako součást větších územních celků.

Ves se rozvíjela podél hlavních komunikací ústících do návsi, jejíž těžiště zaujal kostel založený v roce 1369 bratřími Petrem, Oldřichem a Janem z Rožmberka jako filiální. V roce 1743 byl zbořen a nahrazen dnešní barokní stavbou (Mareš - Sedláček 1914, 403).

V půdorysu obce zaujímá výsadní postavení rozsáhlá zemědělská usedlost čp. 2. Nachází se v západní části návsi nad okrajem údolní terasy, kde se mezi čp. 2 a srázem na nevýhodném úzkém staveništi tísní fara se svým příslušenstvím. Na severní straně usedlost od ostatní zástavby odděluje zářez cesty (obr. 2). V čele statku stojí sýpka, resp. srub, v jehož průčelí do návsi je patrná část sgrafitové výzdoby (obr. 3). Objekt je stavěn z kamene. Po přestavbě datované letopočtem 1808 ve vrcholu štítu je dvojpodlažní, přístupný

Obr. 2: Indikační skica Vitějovic z r. 1837 (SUA IS 706 Budějovicko), silnou linií vyznačen rozsah hradu ve vsi.

vchodem v přízemí, který je zaklenutý nepravidelným obloukem. V obou podlažích se nacházejí otvory se sešikmenými, v některých případech silně vyosenými špaletami. Otvory v přízemí ve zdi, ke které z východu přiléhá fara, jsou zazděné. Ty z nich, které jsou bližší jihovýchodnímu nároží objektu, snad mohly být od počátku pouze výklenky (obr. 3). Povaha ostatních otvorů je taková, že je můžeme s jistou rezervou prohlásit za střílny

pro ruční palné zbraně, obracející se svou osou do důležitých směrů. Dřevěné konstrukce ve stavbě pocházejí zřejmě nejhluběji z doby přestavby v roce 1808. Podlaha druhého podlaží je z prken spočívajících na hraněných trámec, strop tvoří púlená neloupaná smrková polena svrchu pokrytá lepenicí, opřená o boční obvodové zdi a o nosné trámy. Srub ve své výbavě slučuje prvky hospodářské a obranné stavby.

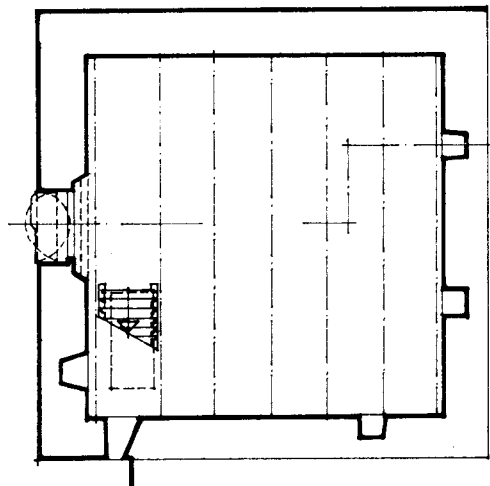
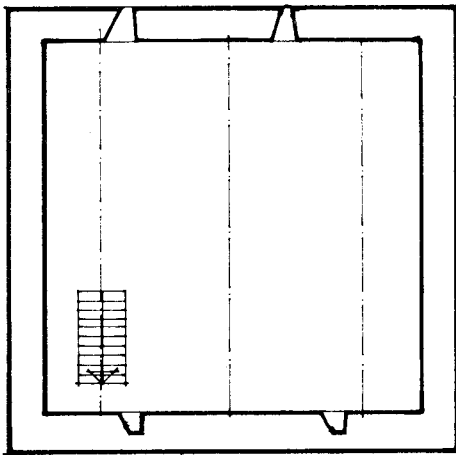
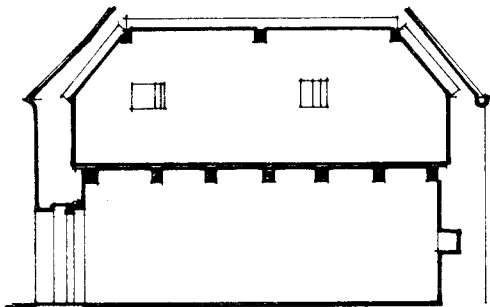
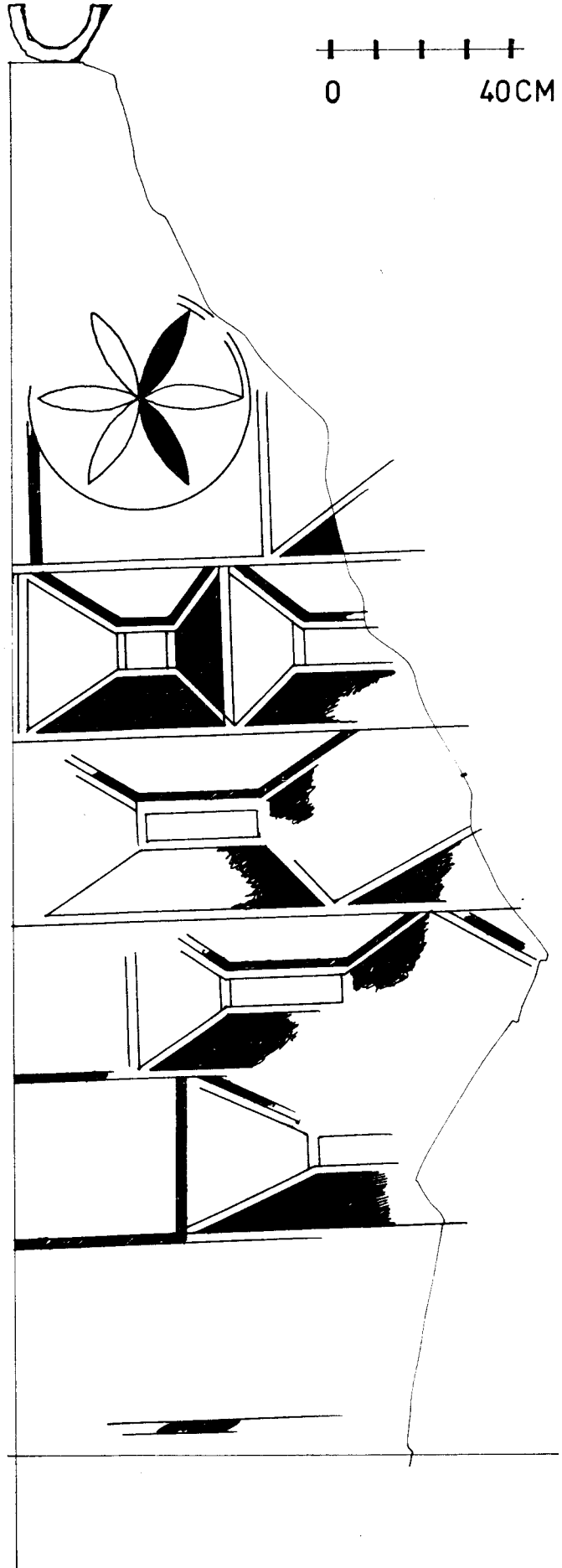
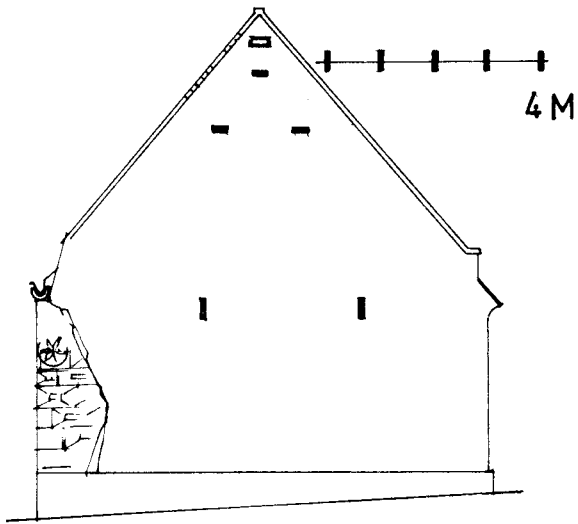
Datování tohoto objektu není na základě stavebního průzkumu jednoznačné. Sgrafitová výzdoba, kterou tu nacházíme, mohla vzniknout, podle našich dosavadních zkušeností, někdy kolem poslední čtvrtiny 16. století. Motiv růžice v kruhu byl ve zdejších kraji zřejmě častější, neboť se s jeho obdobou setkáváme na sgrafitovém podstřešním pásu věže kostela v Chrobolech (obr. 4). Ani zde si ovšem nejsme jisti chronologií. Provedení vitějovického sgrafita je velmi zlidovělé. Tvůrci dělalo potíže zvládnutí skladby jednotlivých polí a nedařilo se mu udržet pásy sgrafita v rovině. Vezmeme-li v úvahu opožďování architektonických jevů ve venkovském prostředí vůči slohovému stavitelství, musíme datovací schopnost tohoto sgrafita považovat za omezenou.

K chronologii stavebních úprav srubu by mohl přispět i další jev, bohužel však rovněž problematický. Jak jsme se zmínili, záklenek vstupu do objektu je nepravidelný. Je to dáno tím, že vstup byl rozšiřován. Deformaci záklenku respektuje v omítce rytá linka. Omítky srubu jsou však ve stavu, který nedovoluje posoudit případný vztah tohoto jevu ke sgrafitu. Musíme se proto zatím spokojit s hypotézou kladoucí vznik srubu do poslední čtvrtiny 16. století, i když povaha objektu, a snad i situace vstupu, nevylučují, že stavba je ještě staršího původu. Zda se podaří získat přesnější poznatky o této vzácné památce, je nejvýše sporné, neboť srubu hrozí v nejbližší době zbourání.

Usedlost čp. 2, jejíž je srub součástí, leží v předpolí, vlastně hned za valem staršího panského sídla. Původně zřejmě stála v této poloze sama. Podle otvorů ve srubu je vidět, že v místě dnešní fary byl asi volný prostor. Rovněž chalupy v severozápadním sousedství vznikly až po rozvezení valu staršího opevnění. Je možné, že zpráva o vyměření dědičného dvora ve Vitějovicích z roku 1379 (UR, 40) odráží skutečnost, že opevněné sídlo, pro Rožmberky snad bezcenné, bylo v té době pusté a dominikální pozemek byl tudíž zhodnocen zřízením nové usedlosti. Jejím pokračovatelem by pak mohlo být současné čp. 2.

Jak je patrné z předcházejícího textu, nalézají se za zadní částí usedlosti čp. 2 zbytky opevněného panského sídla, které A. Sedláček (1890, 104) nazývá tvrzištěm. Rozsah někdejšího areálu lze dosud podle terénních stop rekonstruovat. Výsledek trochu uvádí do rozpaků, protože mohutnost opevnění a velikost opevněné plochy spíše odpovídá středověkému hradu (obr. 2). V terénu se v různé úrovni zachování dají sledovat zbytky vnějšího valu a příkopu, který obloukem odděloval areál sídla od plošiny na okraji údolní terasy. Její sráz chránil příkopem a valem neopevněný bok. V Sedláčkově době byla situace čitelnější a opevněná plocha užívána jako pole. Už tehdy docházelo k rozvážení terénních tvarů (Sedláček 1890, 104). Pamětníci uvádějí, že terén v opevnění byl značně vyšší, než je

Obr. 3: Vitějovice - srub (sýpka) u čp. 2 a detail sgrafita

tomu dnes, kdy těžká mechanizace místo zplanýrovala a na takto upraveném pozemku vznikla zahrada a budova mateřské školy. Výraznější zbytek opevnění se zachoval jen na okraji zahrádky čp. 2. Jde o krátký úsek mohutného valu naspaného z hlíny promísené kamenem a pozůstatek příkopu ústícího do stráně (obr. 5). Dále lze sledovat jen rozvezený val, na němž stojí dvě stará stavení. Pod nimi hlubokým zářezem prochází cesta do návsi (obr. 2). Jižní okraj opevnění se projevuje výrazným terénním zlomem, který kolmo navazuje na hranu údolní terasy. Pod ním dnes ve školní zahradě stojí dřevěný zahradní domek.

Přesnější historické zařazení tohoto sídla je za současného stavu vědomostí nemožné. Jeho existenci dostatečně neosvětlují písemné prameny, archeologický materiál rovněž schází. Hrad snad vznikl jako sídlo majitelů Vitějovic, připomínaných na přelomu 13. a 14. století, kteří z nějakého důvodu nechtěli nebo nemohli použít nedokončené novostavby královského hradu na vrchu nad vsí. Především, že tímto důvodem pravděpodobně bylo rozboření novostavby už před příchodem zmíněných držitelů do Vitějovic. Hrad na okraji vsi asi žil pouze krátkou dobu, po kterou fungoval jako správní středisko vitějovického panství. Samostatnost tohoto útvaru však zanikla v roce 1317 (RBM III, 158/393) a bylo zřejmě jen otázkou času, kdy objekt, který zřejmě nevynikal stavební úrovní, bude ponechán zkáze.

Z minulosti nejsou žádné údaje, že by se zde nacházely zbytky zdí. Také proměnění hradiště v pole odpovídá spíše tomu, že zde zanikl objekt s převahou dřevěných konstrukcí. Sedláček (1890, 104) píše, že se zde při orání propadl kůň a přitom byl nalezen "trám a v něm tesačka zaseknutá". Zdá se tedy, že hrad vycházel z domácí stavební tradice a ve zcela pasivní obraně svých asi převážně dřevěných staveb spoléhal na důkladné valové opevnění.

Obraťme nyní pozornost k nejzajímavější památce Vitějovic, zbytkům hradní novostavby na vrchu Osuli nade vsí. Vrchol kopce tvoří hřeben s výchozí skály svažující se od severu k jihu. Ten posloužil jako staveniště hradu, jehož areál je asi 110 metrů dlouhý a nejvýše 40 metrů široký (obr. 6). Protáhlé staveniště má tvar silně ztlačeného pětiúhelníka, který vymezovala přes dva metry silná obvodová hradba, doplněná v obou kratších čelech věžemi kruhového půdorysu. Je patrné rozdělení areálu na dvě části. Prvá, plošně menší, byla zamýšlena jako přední hrad. Uvnitř tohoto dílu nejsou znatelné stopy staveb. V čele stojí spodní část válcové věže o průměru 13,5 metru, vysoká kolem čtyř metrů. Je provázána s obvodovou hradbou, před níž předstupuje polovinou svého půdorysu. Patrné jsou dva předzáklady věže ve výšce nad sebou. U paty věže se nacházel vstup do areálu. Ústila do něho cesta patrná v terénních stopách, která západním úbočím kopce míjela dlouhý bok hradu, obloukem se ztáčela kolem zmíněné věže a voházela do brány. Za ní po úzkém hřbítku pokračovala ke střední části čela druhého, většího dílu hradu. Ten je tvořen čtyřmi křídly obvodové zástavby, která svírají dlouhé nádvoří.

Čelo této dispozice představují zbytky spodní části stavby obdélného půdorysu, v jehož středu je náznak průjezdu do nádvoří. Zajímavý detail ukazuje, že nádvorní zeď a východní boční zeď průjezdu se stýkaly ve spáře. Vnější obvodová zeď objektu zachovává stejnou sílu jako obvodová hradba. V západní části čelního křídla je patrná stopa příčky

dělící ji na dva prostory. Ve vnější obvodové zdi se tu rovněž nalézají v celém areálu jediný okenní otvor, lépe řečeno spodní část okénka se šikmo se sbíhajícími špaletami, směřující do prostoru prvního dílu hradu. Pravá špaleta okénka je zachována in situ, levou lze najít na povaleném bloku zdi. Výškové členění křídla není zcela jasné. Okénko se nalézá ve výši asi 3,5 metru nad terénem, přičemž není zřejmé, jaká měla být konstrukce příslušné podlahy. Snad měly být nosné trámy kladené ve směru podélné osy křídla.

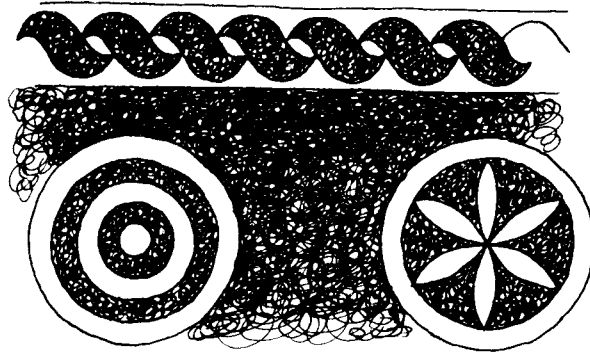
Na tento objekt na obou jeho koncích navazují dlouhá boční křídla se zbytky vnitřního členění. Lépe je zachována spodní část západního křídla. Na jeho příčkách je patrné, že byly k obvodové hradbě tvořící vnější stěnu přizděny na spáry. V místech předpokládaných vstupů do jednotlivých prostorů přerušují nádvorní zeď průrvy.

Obě boční křídla se napojují na příčné jižní křídlo, které do svého půdorysu částečně pojalo válcovou věž vysazenou více než o délku svého poloměru před vnější stěnu křídla. Do dvou jeho prostorů z nádvoří procházejí dveřní otvory, jejichž portály se nezachovaly. Jedna z dělících příček křídla je k nádvorní zdi i věži postavena na spáru. Ostatní zdi jsou provázané. Zachovaná část věže má vnější průměr 14 metrů, vnitřní 4,5 metru. Výška činí asi 2 metry. Rovná koruna zdiva je v jedné úrovni se všemi okolními zdmi. Vnitřní líc věže je poznamenán žárem. Ve zdivu se zachoval otisk hraněného trámu zazděného v radiálním směru ve výšce asi 1 metr od podloží do těla věže. V roce 1985 (sdělení J. Kocourka) při úpravách zříceniny byl vyklizen zásyp interiéru jižní věže a při tom zřejmě narušena vrstva spáleniště. Při těchto pracech byl získán soubor nálezů uložený v OM v Prachaticích. Podle nálezu 4 železných hřebů se zdá, že zde v požáru zanikla nějaká dřevěná konstrukce.

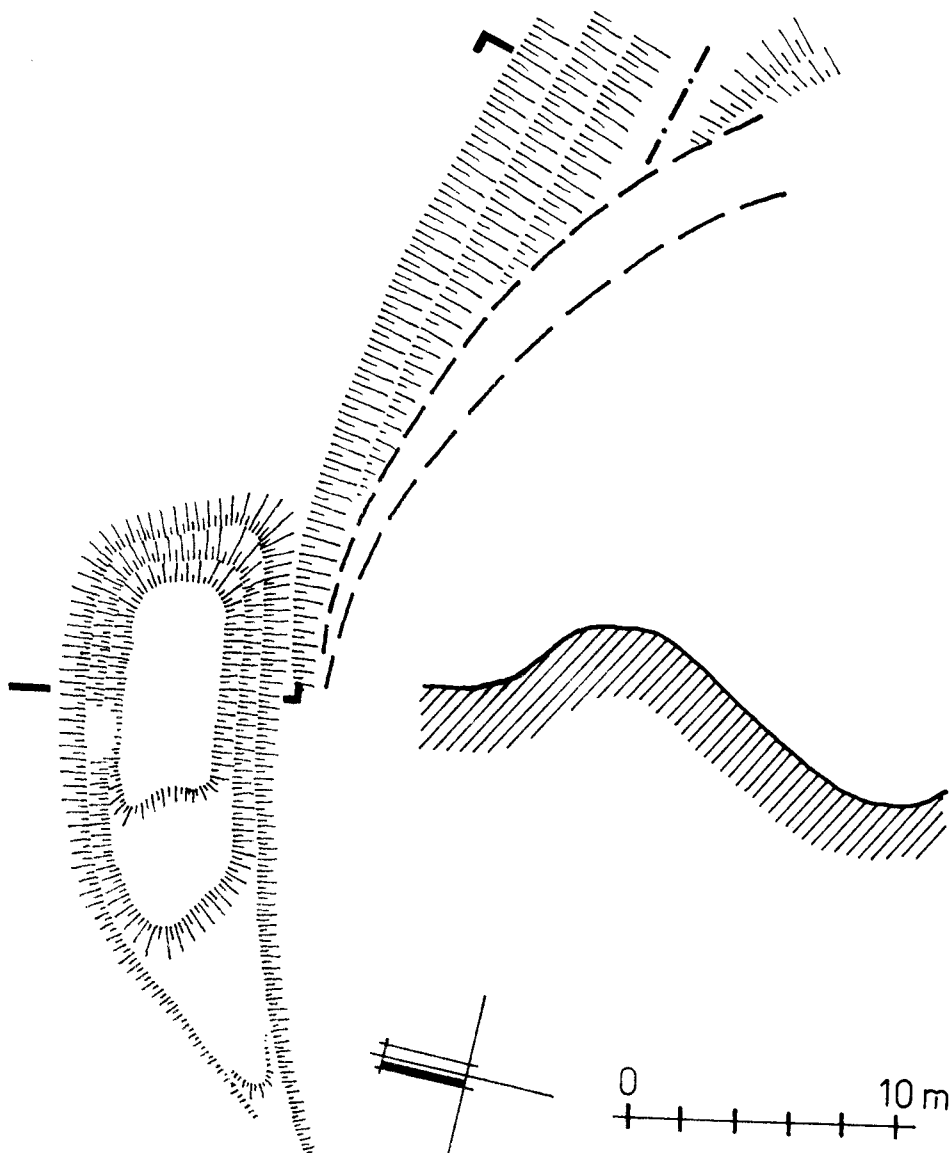
Čtyřkřídla dispozice uzavírá prostor nádvoří. Jeho povrch je značně nerovný a je skloněný k jihu. Z větší části jej vyplňuje hřeben, z něhož vystupují velké balvany a který pokrývá kamenná suť neznámého původu. Povaha terénu v nádvoří v podstatě vylučuje nějakou rozumnou komunikaci, což je na první pohled v rozporu s velkorysým pojetím dispozice.

Zdi stavby, pokud se zachovaly, jsou dovedené přibližně do téže výše, jejich koruny jsou rovné, ploché. Při budování bylo užito velmi kvalitní malty, která si vzdor povětrnosti dodnes zachovává vynikající pevnost. Přesto je objekt, především jeho obvodová hradba, těžce poškozen. Zdi byly podkopány a povaleny. Na poražených blocích, z nichž některé se svalily hluboko do stráně, je dosud vidět, že bořené zdi byly téže úrovně s dosud stojícími a měly ploché rovné koruny.

V areálu se vyskytuje nepřiměřeně málo stavební sutí. Neexistuje ani doklad, že by

Obr. 4: Sgrafitová výzdoba podstřešního pásu věže kostela v Chrobolech

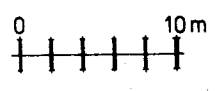
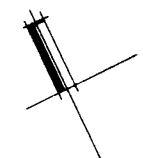
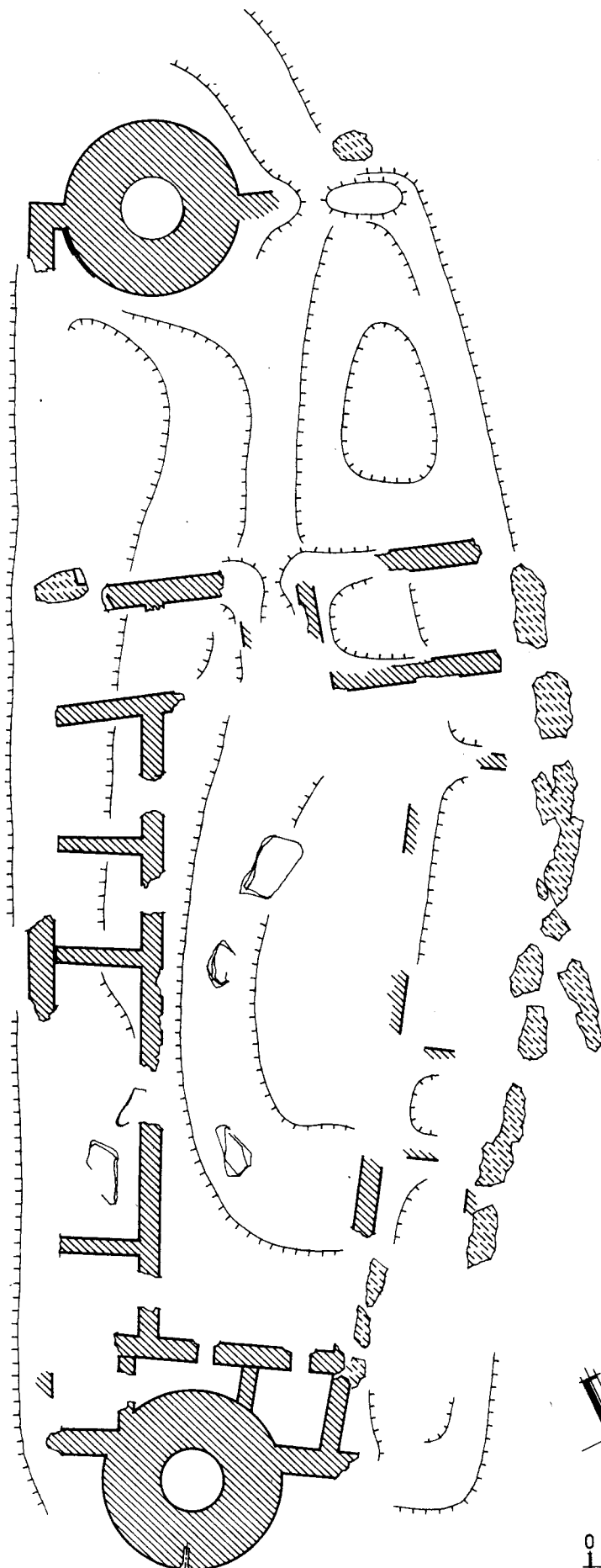

Obr. 5: Vitějovice - půdorys a profil zbytku opevnění hradu v zahradě čp. 2

kámen z objektu byl užíván na jiných stavbách a pro tento účel těžen. S odvozem kamene z této polohy by byly značné potíže. Chybí rovněž typické hromady vybourané malty a nepoužitelného štěrku.

Podstatnější suťový kužel nalézáme u severní věže. Ovšem i jeho kubatura by dostávala na zvýšení současné stavby maximálně asi o 4 metry. Celkovou dokončenou výšku věže můžeme odhadnout nejvýše asi na 8 metrů. Byla to tedy zřejmě nejvyšší stavba areálu, ale vzhledem ke svému průměru zdaleka ne dokončená. Musela být bořena svrchu, kámen po kamení. Jinak lze těžko vysvětlit rovnou korunu jejího dnešního zbytku.

Obr. 6: Vitějovice - půdorys hradu na Osuli (šrafovaně - zdivo stojící, čárkovaně - zdivo povalené)

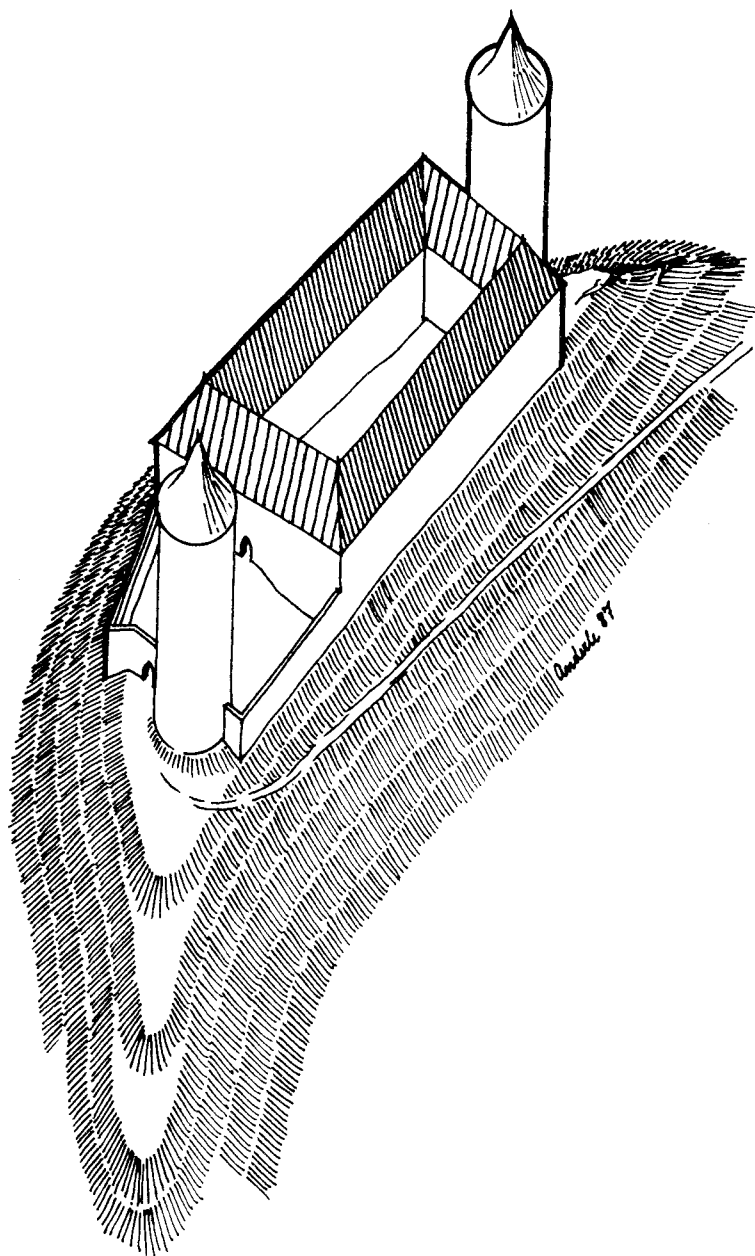
Stojící úseky zdí a, jak je z povalených bloků patrné, i zbořené partie stavby byly dovedeny zhruba do stejné výše. Dosahovaly většinou úrovně suterénu. Koruny zdí jsou v jednotlivých úsecích v jedné rovině. Povaha zdí vylučuje, že by na dnešní úroveň byly ubourány nebo se samy zřítily. Uvážíme-li nepatrný objem destrukcí a ostatní výše zmíněné okolnosti, můžeme soudit, že zde nebyla bořena zřícenina nebo ve zdivu dokončená stavba, ale nedokončená novostavba dovedená zhruba do výše suterénu. V dané fázi stavby nebyly dosud zřízeny příkopy a valy, které by alespoň na některých částech obvodu objektu bylo možné předpokládat. Nebyly provedeny ani další nutné úpravy terénu.

Pozoruhodný je stavební postup, jímž objekt vznikal. Zdi hradu, jak je vidět, rostly v podstatě současně v celém půdorysu. Zjištěné stavební spáry jsou tedy pouhou technologickou záležitostí, která nemá valný význam pro chronologii vzniku jednotlivých funkčních částí stavby.

Pohled na půdorys hradu ukáže, jak obrovskou zátěží pro stavebníka muselo být budování pevnosti této úrovně zmíněným stavebním postupem. Ze zbytků lze dodnes vyčíst velkolepý záměr stavebníka, který zde stavěl jeden z nejmohutnějších hradů tehdejších Čech. Uvažme, že obě budované věže měly předčít i takovou stavbu, jakou je křivoklátský donjon. Zdá se, že takový podnik si mohl dovolit jedině český král. D. Menclová (1972, 256 - 257) vcelku správně dává hrad na Osulí do souvislosti s produkcí dvorské huti. Můžeme říci, že dispozice našeho objektu vykazuje shody s královskými hrady budovanými v době Přemysla II.

Datování a historické zařazení hradu není bez problémů. Dále předložené důvody však dovolují považovat za velmi pravděpodobnou hypotézu spojující tuto stavbu s osobou krále Přemysla II. Závažné vodítko při tom představuje soubor nálezů získaný v roce 1985 při vyklízení zásypu interiéru jižní věže (sdělení J. Kocourka z odboru kultury ONV v Prachaticích). Bližší okolnosti nálezu neznáme, avšak stav předmětů, jak byly doručeny do ZČM v Plzni, dovoluje alespoň dílčí pozorování. Většina střepů byla zašpiněna jemnou černou nečistotou. Některé zlomky jsou porušené žářem. Jeden střep je spálen na pěnovitou hmotu. Součástí souboru jsou čtyři železné hřeby (obr. 8:10), rovněž prošlé žářem. Stav nálezů ukazuje, že byly většinou vyzdvíženy z vrstvy požářiště, která se zřejmě nalézala pod odtraňovanou sutí. V době povrchového průzkumu autorů (srpen 1987) nebyla vrstva patrná. S takto doloženým požářem souvisí i silné ožehnutí vnitřního líce věže.

Soubor keramiky obsahuje 24 zlomků pravděpodobně ze 7 nádob. Zastoupeny jsou především misky či pokličky, které lze spolu s několika dalšími střepy rámcově zařadit do pokročilé 2. poloviny 13. století (obr. 8:1,2,3,5,8,9). Boky dvou nádob poznamenaných žářem a malý zlomek dna pravděpodobně náleží 14. století. V souboru se vyskytuje také černý leštěný okraj pocházející ze 16. století (obr. 8:6) a okraj hrnce, jehož původ lze položit nejhluběji do 19. století. Kromě toho jsou k dispozici dva střepy ze sběru O. Brachtla. Jde o zlomek boku nádoby se značnou příměsí tuhy v keramické hmotě a okraj nádoby odlomený v ryté lince v podhrdlí, pocházející pravděpodobně z 1. poloviny 14. století (obr. 8:7). Keramiku datoval dr. F. Frýda. Malý rozsah souboru nedovoluje hlubší chronologické závěry. Jeho datování však v podstatě neodporuje vývodům, k nimž lze dospět zhodnocením písemných pramenů.

Obr. 7: Vitějovice, hrad na Osulí - ideální rekonstrukce stavebníkova záměru

Vitějovice definitivně přešly z královského majetku do panských rukou v roce 1283 (RBM II, 560/1298). Vhodné podmínky pro takový stavební podnik však pravděpodobně zanikly smrtí Přemysla II. nebo spíše už v roce 1276, kdy při jeho tažení proti římskému králi Rudolfovi Habsburskému do Rakouska povstali v týlu Přemyslova vojska s připravenou armádou Vítkovci a páni z Oseku (Palacký 1921, 251 - 252; Fiala 1975, 196).

Abychom mohli zvážit Přemyslovu účast na stavbě hradu nad Vitějovicemi, musíme se dotknout králova vztahu k jižním Čechám a jeho zdejšího působení. Přemysl II. do této oblasti, kterou Vítkovci mohli považovat za vlastní (Fiala 1975, 195) od počátku šedesátých let několikrát hrubě zasáhl ve snaze prosadit zde svoji autoritu. Už v roce 1259 bylo zřejmě jednáno o založení kláštera Svaté Koruny (Zlatá Koruna), v němž byl klášterní

život zahájen v roce 1263 (Kuthan 1983, 278). Tímto počínem, který je třeba chápat jako mocensko-politický akt, vznikla výspa královny moci v nitru vítkovských držav.

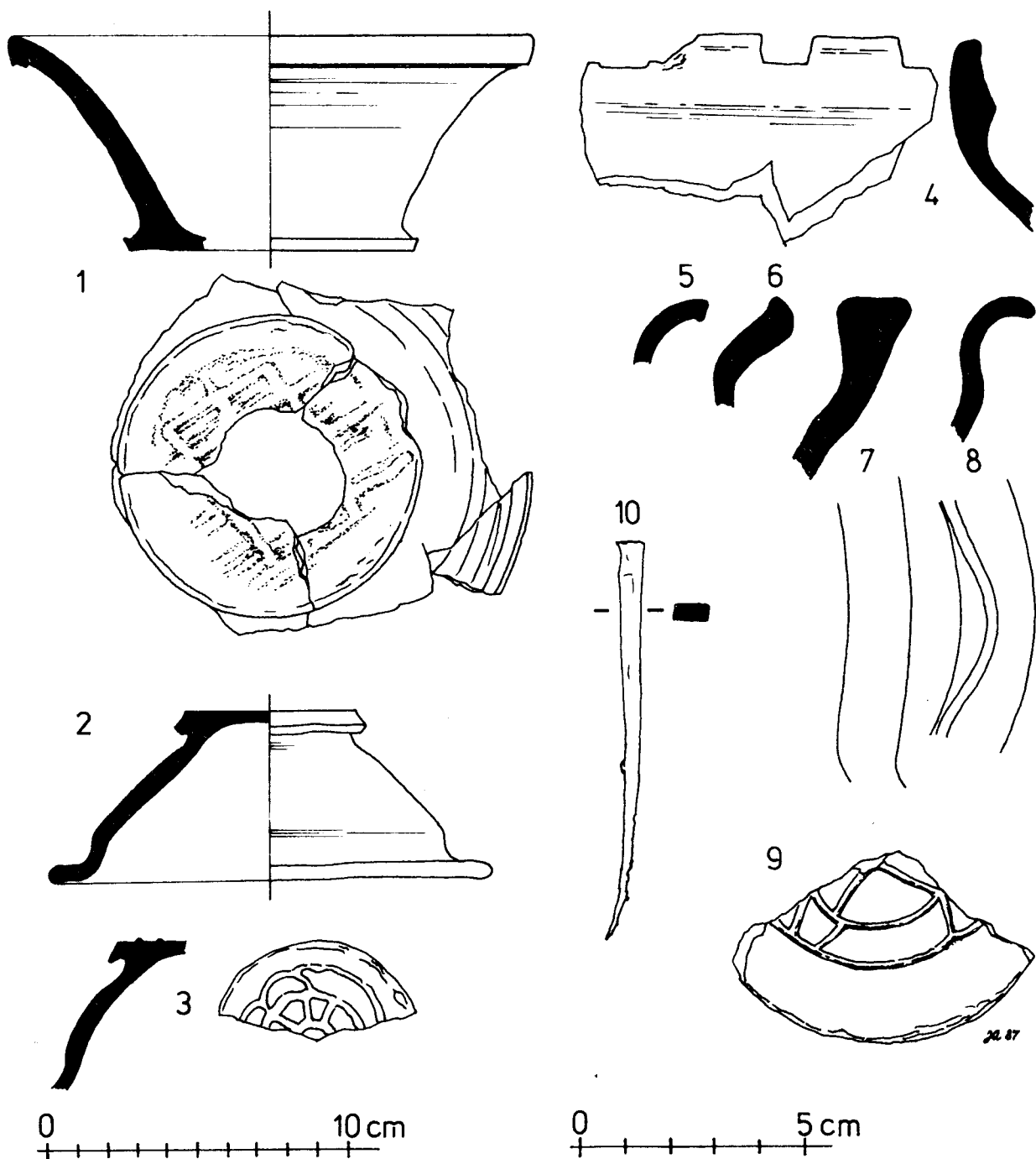
V Přemyslově listině z roku 1263, která klášteru připisuje jeho majetky, je mezi svědčící šlechtou na předním místě uveden také Verner z Újezda, předek držitelů Vitějovic, kteří zde vystupují na konci 13. a začátku 14. století (Sedláček 1884, 84). Jak známo, sousedil vitějovický statek s klášterním majetkem. V králově listině není jmenováno s Vitějovicem sousedící netolické zboží, které později vystupuje jako podstatná součást klášterního panství (Kuthan 1983, 279).

V roce 1265 následoval další zakladatelský čin Přemysla II., povýšení vsi Budějovic na bohatě nadané královské město (Fiala 1975, 195). Počátkem sedmdesátých let pak král ještě uplatnil své právo regálu v oblasti nálezů rudných žil, která se prostírala od Ústí na Lužnici po Jihlavu, a doly svěřil jihlavským podnikatelům (Fiala 1975, 195). Významné stavební podniky lze mimo to zaznamenat v řadě dalších míst. Vítkovské území mělo být sevřeno a prostoupeno soustavou opor královské moci.

Podobný postup se v Přemyslově politice neomezil pouze na jih Čech. Budil u šlechty všeobecnou nevoli, ale vítkovský rod měl dostatečnou základnu ke skutečnému a úspěšnému odporu. Během šedesátých let jeho příslušníci zmizeli ze zemských a dvorských úřadů i ode dvora a počali připravovat odboj (Fiala 1975, 195). Diplomatickým úsilím a ozbrojenou silou se Vítkovci spojili pod vedením starosty rodu Závíše z Falkenštejna přičinili o králův pád. Během bojů Vítkovci zničili zlotokorunský klášter a v lednu 1277 přepadli Budějovice (Kuthan 1983, 280). Své vojsko udržovali v poli v boji proti králi až do Přemyslovy katastrofy na Moravském poli v roce 1278. Má se za to, že v průběhu odboje Vítkovci usilovali o uznání svých držav jako na českém panovníku nezávislého státu podřízeného pouze římskému králi (Fiala 1975, 195).

Budování hradu na vrchu nad Vitějovicemi plně zapadá do kontextu ostatních zakladatelských podniků Přemysla II. v tomto kraji. Jako přední tykadlo královských zájmů vysunuté k samému Krumlovu měl sloužit korunský klášter. Dále od nejcitlivějšího místa byl budován tento hrad. Možnou souvislost obou stavebních podniků, zdá se, naznačuje okolnost, že v roce 1263 klášteru nebyl dán rozsáhlý netolický statek, který se v jeho majetku objevuje při obnově nadání a výsad roku 1281 (Kuthan 1983, 279), tedy v době, kdy už stavba hradu ztroskotala. Netolicko je Zlaté Koruně poměrně vzdálené a snad tedy původně mělo být spravováno z hradu, který rostl v sousedství. Z doby panské držby Vitějovic víme, že tehdy byly centrem zboží, které mohlo být reliktem původně šířeji zamýšleného územního celku (RBM II, 560/1298). Rovněž nejasná hranice mezi Vitějovicem a klášterním zbožím (RBM III, 146/357) může proto vypovídat.

Okolnosti zániku rozestavěného hradu můžeme tušit na pozadí dobových zpráv a podle způsobu, jakým stavba zanikla. Již jsme se zmínili, že novostavba byla bořena. Podle stop této činnosti se dá říci, že se tak dělo s cílem vyřadit především její hlavní fortifikační prvky. Seznam hradů určených k boření po polovině 17. století tento objekt neuvádí (Roubík 1941, 128 - 131), a mladší zásah je víceméně vyloučen. Sama technologie těchto prací však ukazuje na jejich starší původ. Zdi byly u paty podbourávány a pravděpodobně

Obr. 8: Vitějovice - nálezy z hradu na Osulí

podkládány výdřevou. Po jejím odstranění se zřítily. Dostavěnou část věží bylo nutno bořit postupně svrchu, i když pokus o podbourání byl rovněž učiněn.

Stavba mohla být v troskách už v roce 1283, kdy král Václav II. potvrdil Janu z Michalovic držbu hradů Velešína, Šarfenštejna a Děvína (Děčína) s příslušenstvím, vsí Vitějovic s přínáležejícími vesnicemi i se svobodnými manskými dvory na těchto statcích (RBM II, 560/1298). Listina by se jinak asi zmínila o objektu, který měl obvodovou hradbu dokončenou do výše kolem tří metrů a byl tudíž hájitelný.

K názoru, že hrad byl zbořen už před rokem 1283, přispívá také název vrchu Osule, na němž se trosky novostavby hradu nalézají. Les Osule náležel podle Rožmberského urbáře z roku 1379 (UR, 41) ke vsi Vitějovicím. Je tak poprvé doloženo jméno, jehož význam je nejspíše zřícenina - místo rozsypané, zbořené (Jungmann 1836, 1000). Vzhledem k tomu, že název označuje část majetku zaznamenaní-hodnou v tomto urbáři, muselo být v době zápisu dostatečně vžitě a obecně přijaté, čímž se jeho vznik posouvá hluboko před dobu porizení záznamu.

Nejvhodnější dobou k likvidaci stavby bylo povstání Vítkovců propuklé v roce 1276 a léta zmatků po smrti Přemysla II. Z logiky dějů vyplývá, že bořiteli byli Vítkovci, kteří se vznikající povností mohli cítit nejvíce ohrožení. Dočasná likvidace kláštera ve Zlaté Koruně, který však jako církevní instituce projevil větší schopnost přežít, tyto domněnky dokresluje. Datování některých součástí zmíněného souboru keramiky do 14. století ukazuje, že naznačená hypotéza bude možná časem přehodnocena. Protože však v souboru vystupují i zlomky z období, kdy objekt zcela jistě nežil, nelze přítomnost střepů ze 14. století přeceňovat. Je však třeba počítat s tím, že okolnosti zanikání stavby byly složitější, neboť požár v jižní věži poznamenal keramiku ze 14. století. Ani možnost, že hrad byl likvidován až v 1. polovině 14. století se nedá vyloučit. V takovém případě však uniká historické zdůvodnění této akce.

Dispozici hradu nad Vitějovicemi ovlivnila povaha staveniště na hřebeni vrchu (obr. 7). Zhruba ve stejné době podobné podmínky zformovaly jádra hradů Bezdězu a Kamýku nad Vltavou. Na Bezdězu tvoří jádro dvě rovnoběžné palácové budovy a čela dispozice uzavírá hradba, před níž na jedné straně stojí hlavní obranná válcová věž. U hradu Kamýku jsou mezi dvě dlouhá palácová křídla vsazené na jejich koncích ven vystupující objekty, z nichž jeden sloužil jako vstupní (Durdík 1984). Náš hrad si přes staveniště k tomu nevhodné podržel uzavřenou palácovou dispozici obklopující nádvoří, jakou známe ze stavby Přemysla II. na Zvíkově a z jeho dalších hradů. Čtyřkřídlé schéma bylo na užším jižním konci doplněno mohutnou válcovou věží, která měla umožňovat aktivní obranu čela jižního křídla a kontrolovat rozsáhlou jižní partii kopce, kudy ke hradu přicházela cesta. Umístění věže mimo osu dispozice bylo dáno povahou terénu. Věž musela stát na hřebeni vrchu, aby, pokud možno, nevznikaly nevykryté prostory.

Palácové jádro s jižní věží bylo zamýšleno jako samostatná fortifikační jednotka. Ukazuje na to také větší síla vnější zdi vstupního severního křídla, která je stejná jako u obvodové hradby. Pokud by vývoj stavby nebyl přerušen, oddělil by zřejmě jádro od předního hradu příkop. Přední díl hradu měl především za úkol oddálit styk jádra s případným útočníkem. Útok na hrad mohl být poměrně nejsnáze veden po mírně stoupající

severní části hřbetu vrchu. Ta by však byla pod kontrolou druhé velké válcové věže stojící v čele předního dílu hradu. Věž měla zajistit aktivní obranu čelního úseku hrady s branou a hájit přístupovou cestu.

Ačkoliv při výkladu stavebních jevů dáváme přednost jejich hodnocení z utilitárního hlediska, nemůžeme se tvářit v tvář dimenzím věží tohoto hradu ubránit dojmu, že koncepci stavby neovlivnily jen úzce praktické potřeby, ale také přání stavebníka zapůsobit tímto dílem ve vědomí současníků.

Nedostavěný a záhy zbořený objekt velkolepého hradu na Osulí má pro studium českých královských hradů doby Přemysla II. značný význam. Představuje úplný půdorys jediné stavební fáze. Je též ojedinělým dokladem, na němž lze sledovat postup stavby královského hradu a zároveň zajímavou ukázkou likvidace takového objektu ve středověku. Stavba typologicky vychází ze schématu hradů s obvodovou zástavbou. Ovšem použití unikátních věží uplatněných v aktivní obraně přístupnějších částí dispozice a vzhledem k jejich rozměrům i širokého předpolí, posouvá záměr stavitele na novou vyšší kvalitativní úroveň. Těmito vlastnostmi se stavba hradu na Osulí řadí k nejpozoruhodnějším památkám svého druhu u nás.

LITERATURA

- Durdík, T. 1984: České hrady. Praha.
- Fiala, Z. 1975: Přemyslovske Čechy. Praha.
- Jungmann, J. 1836: Slovník česko-německý II. Praha.
- Kuthan, J. 1983: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. Praha.
- Mareš, F. - Sedláček, J. 1914: Topographie der Historischen und denkmale der Politische Bezirk Prachatitz. Prag.
- Menclová, D. 1972: České hrady I. Praha.
- Palacký, F. 1921: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Praha.
- REB II (Emler, J. 1882: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Pragae.).
- REB III (Emler, J. 1890: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Pragae.).
- Roubík, F. 1941: Boření hradů v Čechách v polovici 17. století. Časopis turistů LII, č. 10.
- RT (Emler, J. 1870: Pozůstatky desk zemských I. Praha.).
- Sedláček, A. 1884: Hrady... III. Praha.
- Sedláček, A. 1890: Hrady... VII. Praha.
- Starý, V. 1983: Z dějin Vitějovic. 700 let obce Vitějovice. Vitějovice.
- UR (Truhlář, J. 1880: Urbář zboží rožmberského z roku 1379. Praha.).
- Voděra, S. - Škabrada, J. 1986: Lidová architektura v jižních Čechách. České Budějovice.

Poznámka: Ve vitějovické farní kronice se údajně nalézá plán hradu na Osulí z 19. století.